

ФОРМИ І МЕТОДИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ В УКРАЇНІ У 1900 – 1917 РОКАХ

У статті розглянуто основні форми і методи роботи соціального педагога з обдарованими дітьми у навчально-виховних закладах та позашкільних установах України на початку ХХ ст..

Ключові слова: *Форми, методи, обдарована дитина, соціальний педагог, екскурсія, гра, навчально-виховні заклади, позашкільна робота.*

В статье рассмотрены основные формы и методы работы социального педагога с одаренными детьми в общеобразовательных школах и внеклассных заведениях Украины в начале ХХ ст.

Ключевые слова. *Формы, методы, одаренный ребенок, социальный педагог, экскурсия, игра, общеобразовательные заведения, внеклассная работа.*

The main forms and methods of a social pedagogue's work with talented children at educational and out-of-school establishments at the beginning of the XX th century are considered in the article.

Key words: *Social and pedagogical work, forms, methods, talented child, excursion, game, educational establishments, out-of-school work.*

Постановка проблеми. Модернізація національної освіти в Україні визначила необхідність розвитку інтелектуального, духовного потенціалу українського народу, вихід вітчизняної науки й культури на світовий рівень. Теорія соціально-педагогічної діяльності, з одного боку, вбирає в себе тенденції

розвитку цієї науки у світовому науковому просторі, з другого - ці тенденції і закономірності виникають у конкретному географічному, соціально-економічному і науковому середовищі тієї чи іншої країни. Так, на початку ХХ ст. в Україні активізувалася проблема розвитку форм і методів роботи соціального педагога з обдарованими дітьми.

Аналіз актуальних досліджень. Концептуальні положення і рекомендації щодо змісту, методики і технології виховної діяльності розглядали такі науковці, як М.А. Галагузова, Ю.В. Василькова, Л.С. Виготський, І.Д. Зверєва, А.Й. Капська, Л.Г. Коваль, О.М. Леонт'єв, А.С. Макаренко, А.О. Малько, С.Г. Хлебик. Питання організації навчання обдарованих дітей вивчали В. Тесленко, І. Савельєва, Л. Крупіна, М. Гнатко, Н. Кнорр, О. Гарбич, Ю. Глушак, Т. Колупаєва, Я. Рудик, Б. Чижевський.

Однак аналіз наукової літератури засвідчив, що вивчення форм і методів соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Україні (перша половина ХХ ст.) ще не була об'єктом спеціального педагогічного дослідження.

Мета статті полягає в аналізі наукових та історико-педагогічних джерел з проблеми організації роботи соціального педагога з обдарованими дітьми в Україні у 1900 – 1917 рр., визначенні основних методів і форм роботи із зазначеною категорією дітей.

Виклад основного матеріалу. Провідні завданнями соціального педагога в роботі з обдарованими дітьми були пошуком найефективніших форм і методів, які б сприяли розвитку аналітичного мислення і творчої уяви учня.

У період 1900-1917 рр. під час вибору форм і методів роботи з обдарованими дітьми соціальні педагоги переважно спирались на вікові особливості дитини. Деякі дослідники зазначеного періоду стверджували, що обдарованих дітей залежно від віку можна поділити на дві категорії: учні доперехідного періоду й учні післяперехідного періоду.

Аналіз науково-педагогічної літератури [1; 6; 10] свідчить, що дослідженнями дитячої обдарованості, рівнем фізичного і духовного розвитку

обдарованої дитини займалася експериментальна педагогіка. Діяльність експериментальної педагогіки була спрямована на виявлення цінних соціально-педагогічних засобів і методів роботи з обдарованими дітьми і базувалася на планомірних спостереженнях за талановитими дітьми, статистичній обробці зібраних фактів і експериментів.

З метою дослідження розумової обдарованості на зазначеному етапі для встановлення індивідуальних психічних якостей особистості соціальні педагоги використовували окремі випробування, або тести.

Вивчення праць відомих педагогів і психологів означеного етапу [9; 11] дозволяє зробити висновок, що для виявлення обдарованих дітей широко використовували метод спостережень. На думку Г. Рокова, Н. Щелованова і М. Басова, метод спостережень і метод експерименту – два головних методи, які повинні використовувати соціальні педагоги в роботі з обдарованими дітьми. Спостереження передбачало знайомство педагогів з дітьми як у класі, так і поза класом, збирання інформації про фізичний, моральний та інтелектуальний розвиток дитини, її домашній побут та найважливіші події в житті.

Шляхом вивчення науково-педагогічних джерел ми дійшли висновку, що серед провідних методів соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми широкого використання набули словесні методи, а саме: бесіда та творча виховна розповідь. Саме ці методи, як вважають деякі науковці, глибоко торкаються коріння емоційного життя обдарованої дитини і служать у вихованні особистісних здібностей, допомагають розвивати бажані риси характеру [2].

Одним із основних методів виховного впливу на обдаровану дитину був метод особистого прикладу вихователя. Так, Є. Іорданська вважала, що особистий приклад вихователя, його неухильне та щире прагнення до вдосконаленості – це ті фактори, які надихнуть дитину на активне самовиховання.

Соціально-педагогічний досвід роботи з обдарованими дітьми доводить, що велике значення мало самовиховання, яке базувалося на таких положеннях: самовиховання впродовж усього життя, піклування сім'ї про обдаровану дитину, вплив на дитину дорослих.

Аналіз архівних джерел і науково-педагогічної літератури [3; 4; 7; 11] свідчить, що до традиційних методів соціально-педагогічної діяльності на етапі 1900 – 1917 рр. можна віднести метод заохочення. Для заохочення талановитих дітей в усіх місцевостях Російської імперії призначали стипендії як у середніх так і у вищих навчальних закладах. Ті, хто отримав стипендії, після закінчення курсу повинні були відпрацювати на державній службі декілька років. Тим, хто закінчив курс гімназії відмінно (за успіхи в навчанні і поведінку), нагороджували золотими та срібними медалями. Деякі дослідники вважали, що необхідно зменшити кількість нагород за навчання, а збільшити за виховання, а призначати колективні нагороди групам учнів і надавати талановитим з них можливість висловлювати свої побажання при розподілі почесних нагород.

Варто зазначити, що протягом зазначеного періоду використовувалися такі практичні методи соціально-педагогічного впливу на обдарованих дітей, як дитяча гра, самоврядування тощо.

Дитяча гра є колективною формою соціально-педагогічного впливу на обдаровану дитину. У досліджуваній період існувало три теорії для пояснення дитячої гри: фізіологічна гра (Герберт Спенсер); дитяча гра (Карл Гроссо); біологічна гра (Стенлі Холл) [5].

Узагальнення архівних матеріалів [4] і науково-педагогічних джерел [8] свідчить, що серед форм соціально-педагогічного впливу на обдарованих дітей, широко використовували організацію і проведення літературно-вокально-музичних вечорів, лекції з географії, зустрічей з відомими артистами, проведення екскурсій, концертів, виставок, читань, видання книжок і посібників.

З метою соціальної адаптації й індивідуального розвитку обдарованої дитини на етапі 1900 – 1917 рр. з відому адміністрації і під керівництвом соціального педагога почали організовуватися учнівські гуртки: аматорів літератури, природи, бойскаутські, шахові, художньо-мистецькі. Творчі роботи гуртківців уміщувалися у рукописних шкільних журналах, а також в інших журналах України.

При школах відкривалися музеї, робота яких сприяла розвитку спостережливості талановитих дітей, а також надавала матеріал для навчальних завдань і письмових робіт. При упорядкуванні дитячих музеїв враховувалася необхідність створення такого місця для дітей, де б вони у вільні від занять години розвивали свій смак, пробуджували зацікавленість, мали можливість мислити тощо. При цих музеях створювалися педагогічні центри для допомоги обдарованим дітям у навчанні [7].

Також варто підкреслити, що на зазначеному етапі в соціально-педагогічній діяльності з обдарованими дітьми значне місце посідали народні бібліотеки. Їхня мета - виховувати обдаровану дитину з дитинства, тому, що навички і вміння, придбані в дитинстві, залишаються на все життя. За допомоги громадських установ таких, як відділ товариства охорони народного здоров'я у Володимирі, Ялті були відкриті безкоштовні дитячі бібліотеки.

Однією із традиційних форм діяльності соціального педагога з обдарованими дітьми в навчально-виховних закладах було проведення екскурсій. У період 1900-1917 рр. існувало два види екскурсій: «самодавлюча» і додаткова. Під час проведення екскурсій соціальні педагоги використовували методи життєвої органічності й наочності [4].

Ефективною формою роботи соціальних педагогів з обдарованими дітьми на зазначеному етапі була організація дитячих майданчиків. За ініціативою різних громадських організацій, зокрема Спілки Товариств Опікунства, виділялися кошти на відкриття майданчиків. Робота майданчиків велася за трьома напрямками: спортивні, масові, закриті. Слід зауважити, що значне місце

на майданчиках посідали ручна праця у вигляді вирізання, наклеювання, малювання [5].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Творче використання історичного досвіду організації роботи соціального педагога з обдарованими дітьми в Україні у 1900 – 1917 рр. ХХ ст. має визначити напрями подальшої їхньої роботи щодо вдосконалення змісту, форм і методів виховного впливу на обдаровану дитину з урахуванням сучасних тенденцій розвитку соціально-педагогічної діяльності.

Література

1. Борисов О. Плекати обдарованих / О. Борисов // Завуч. – 2003. - №17,18. – С. 24 – 25.
2. Воспитывающее рассказывание // Воспитание и Обучение. – 1915. - №8. – С. 225 – 229.
3. Звягинцевъ. Е. Даровитые питомцы народной школы / Е. Звягинцевъ // Вѣстникъ воспитанія. – 1903. - №4. – С. 82 – 113.
4. Информация о работе сектора социальной помощи 1932. - ф. 1493. – оп. 1. – спр. 57 – 30 а.
5. Ландсберг. В. Из истории детских площадок / Вестник просвещения. – 1925. - №5. – С. 42 – 50.
6. Л.С. Методы, задачи и нѣкоторые изъ итоговъ экспериментальной педагогики / Л.С. // Вѣстникъ воспитанія. – 1908. - №5. – С. 46 – 82.
7. Материалы об организации музейной и экскурсионной работы 1919. - ф. 820. – оп. 1. – спр. 16 – 112 а.
8. Осоков. И. По пути к новой школе / Учитель и школа. – 1919. - №2-3. – С. 17 – 21.
9. Роковъ Г. Обь организациі школьныхъ наблюденій / Г. Роковъ // Вѣстникъ воспитанія. – 1904. - №3. – С. 119 – 142.

10. Румянцев. Н. Обзор новых экспериментальных исследований по психологии мышления у детей школьного возраста / Педагогическая мысль. – 1919. - №1-3. – С. 19 – 48.

11. Соціальное воспитаніє въ начальной школы // Вѣстникъ воспитанія. – 1901. - №4. – С. 67 – 71.